

HEGEL ÜZERİNE YORUMLAR — I

Hegel Üzerine Yorumlar — I

WALTER KAUFMANN

Hegel Miti ve Yöntemi

Genç Hegel ve Din

SHOLOMO AVINERI

Hegel'e Yeniden Bakış

CHARLES TAYLOR

Kavramların Bir Diyalektiği

Çeviren
Aziz Yardımlı

İDEA • İSTANBUL

İdea Yayınevi
Şarap İskelesi Sk. 2/106-107 34425 Karaköy — İstanbul
iletisim@ideayayinevi.com / www.ideayayinevi.com / www.ideasatis.com
Bu çeviriler için Copyright © 1997-2014 Aziz Yardımlı

Hegel Üzerine Yorumlar — I

Birinci Basım: 1997

Üçüncü Basım: 2014

Tüm hakları saklıdır

*Bu kitabın hiçbir bölümü İdea Yayınevinin
ön izni olmadan hiçbir biçimde yeniden üretilemez*

Baskı: Umut Matbaacılık

Fatih Cad. Yüksek Sok. No 11, Merter — İstanbul

Printed in Türkiye

ISBN 978-975-397-053-2

İÇİNDEKİLER

<i>Hegel Miti ve Yöntemi / Walter Kaufmann</i>	— 7
<i>Genç Hegel ve Din / Walter Kaufmann</i>	— 41
<i>Hegel'e Yeniden Bakış / Sholomo Avineri</i>	— 73
<i>Kavramların Bir Diyalektiği / Charles Taylor</i>	— 91

Sözlük — 103

Dizin — 105

Walter Kaufmann *Hegel Miti ve Yöntemi**

1 Hegel'in önemi

Hegel Shakespeare ve Goethe gibi bir pagan değil ama kendini Hıristiyan gören ve Aquinas'ın altı yüzyıl önce yapma girişiminde bulunduğu şeyi Protestan bir bakış açısından yapmaya çalışan bir felsefeci idi: Öncellerinin emeklerinden tam olarak yararlanarak, Yunan felsefesinin ve Hıristiyanlığın bir sentezini oluşturmaya çalıştı. Yalnızca Herakleitos ve Platon'dan Kant, Fichte ve Schelling'e büyük felsefecileri değil, ama ayrıca Paul gibi ve Fransız devrimini yapan insanlar gibi dünya-tarihsel bireyleri de öncelleri arasında saydı. Kendi anladığı biçimiyle felsefe din ve şiir arasında değil, ama her ikisinin de üstünde duruyordu. Felsefe, ona göre, düşüncede kavranan çağı idi, ve — biraz abartırsak — felsefecinin görevi dinsel bilincin ve şairin *duyumsadığı* şeyi kavramaktı.

Tarihsel rolü üzerine düşünür düşünmez Hegel'in olağanüstü önemi açığa çıkar. *İlk olarak*, doğrudan etkisi vardır ve bu yalnızca son yüzyılın kapanışında İngiliz ve Amerikan felsefesine egemen olan felsefi idealizmde — yalnızca bir kaç örneğini verirsek: Bradley, Bosanquet, McTaggart, T. H. Green, ve Royce — görünmekle kalmaz, ama Erdmann, Zeller, ve Kuno Fischer'in çığır açıcı çalışmaları ile başlayarak hemen hemen tüm sonraki felsefe tarihlerinde de görünür. Felsefe tarihini özekselleştirir.

*[*The Philosophical Review*'de, LX.4 (Oct. 1951); genişletilmiş biçim, *Hegel: A Collection of Critical Essays*'de, yay. haz. Alasdair MacIntyre, 1972.]

akademik disiplin olarak kuran ve tüm felsefe eğitiminin odak noktasına getiren Hegel idi. Yine tarihte bulduğumuz değişik felsefi dizgelerin gelişim terimlerinde kavranmaları gerektiği ve kökenlerini daha önce yer almış olan dizgelere karşı bir tepkiye borçlu oldukları için genellikle tek-yanlı oldukları görüşünü yerleştiren de Hegel oldu.

İkinci olarak, ölümünden bu yana gelişen önemli felsefi devimlerin çoğu Hegel'in kendisinin idealizmine karşı çeşitli tepkiler olmuştur ve onun felsefesinin belli bir kavranışı olmaksızın tam olarak anlaşılabilirler. İlk iki büyük başkaldırı Kierkegaard ve Marx'tan geldi ve bunlar onun felsefesinin çoğunu, özellikle eytişimini bir yandan yadsırken öte yandan kolayca yutmaktan da geri kalmadılar. Bugün Marx'ın eytişimi kürenin toplam nüfusunun büyük bir bölümüne egemen iken, Kierkegaard'ın eytişimi ise özgür dünyanın en önde gelen düşünürlerinin kimileri tarafından, özellikle Heidegger ve Tillich, Barth ve Niebuhr tarafından uyulanmıştır.

Hegelciliğe karşı iki geç başkaldırı yirminci yüzyılda İngiliz ve Amerikan felsefesine egemendir: Pragmatizm ve Analitik Felsefe. William James, gerçi arada bir Hegel'in kendisine saldırmış olsa da, Hegel'i az çok o sıralar önde gelen Amerikan idealisti olan Harvardlı meslektaşısı Royce'un imgesi altında yeniden yorumladı; bu arada Russell'ı da eşliğine alan Moore Cambridge'de Bradley ve McTaggart'ın etkilerine karşı kavganın öncülüğünü yaptı.

Çözümlemecinin, pragmatistin ve varoluşçunun eytişimci tarıbilimciler ile anlaştığı birkaç noktadan biri Hegel'in çürütülmesi gerektiğidir: Bunların Kant, Aristoteles, Platon ve başka büyük felsefecilere karşı tutumları giderek her bir devimin kendi içerisinde bile herhangi bir birlik göstermez; ama Hegel'e karşıtçılık dördünün ve Marxistlerin platformunun parçasıdır. Ne tuhaf ki, tüm bu devimlerin böylesine belirleyici olarak önemli gördükleri insan onların yandaşlarından çoğu tarafından pek bilinmez; aslında Hegel'in yayımladığı dört kitabın ancak ikisini okuyanlar bile çok azdır.

Hegel büyük ölçüde ikincil kaynaklar ve bir kaç suçlayıcı slogan ve genelleme yoluyla bilinir. Bununla birlikte, ortaya çıkan mit kapsamlı, belgesel bir bildirimden yoksundu, ta ki sonunda Karl Popper yaygın olarak tartışılan kitabı *Açık Toplum ve Düşmanları*'nda ona bir yer buluncaya dek. Kitabın İngiltere'de üç

baskısı yapıldıktan sonra, 1950’de — birinci yayımından beş yıl sonra — Birleşik Devletler’de gözden geçirilmiş tek ciltlik bir yayımı çıktı.

2 Bir eleştirinin eleştirisi

Popüler Hegel efsanesini patlatmak için Popper’ın *Açık Toplum ve Düşmanları*’nda Hegel üzerine bölümü biraz ayrıntılı olarak ele almaktan daha iyisini yapmak güçtür. Bu din ve şiirden geçici bir ayrılmayı imler, ama “Shakespeare’den varoluşçuluğa” gelişim Hegel üzerine bir kavrayış ve yaygın olarak kabul edilen Hegel imgesi üzerine bir tartışma olmaksızın anlaşılabilir. Dahası, çağdaş tartışmalarda Hegel’den öylesine sık söz edilir ki, ona ilişkin pekçok yaygın sayılıntının ne denli yanlış olduğunu göstermenin kendinde bir değeri vardır. Üçüncü olarak, incelememiz yöntem soruları üzerine ve özellikle ortak tuzaklar üzerine açık bir irdelemeyi kapsamalıdır. Son olarak, Hegel’in gerçek görüşlerini geliştirirken, özellikle ona özgü kavramlarından bir bölümünün dinsel kökenlerine dikkati çekmek için fırsat bulacağız.

Gene de bu bölümü atlamayı ve okumalarını bir sonrakinden sürdürmeyi yeğleyenler en azından tarih üzerine büyük yanlışlaşmaların Miniver Cheevy’nin tekelinde olmadığını yazar tarafından bilindiğini kabul etmelidirler. İleriye bakan liberaller ve giderek Popper gibi “bölük pörçük toplumsal mühendisliğe” inananlar bile sık sık tarihi çarpıttılar. Ve ne yazık ki Hegel de çarpıttı.

Popper’ın Hegel üzerine altmış dokuz sayfasının ayrıntılı bir eleştirisine giriş olarak Nietzsche’nin *Ecce Homo*’sundan bir özdeyiş alınabilir: “Kişiden yalnızca başka türlü yakalaması güç olacak genel ama sinsi bir belayı görülür kılmasını sağlayabilecek güçlü bir büyüteç olarak yararlanabilirim.”

Bizim durumumuzda bela ikilidir. İlk olarak, Popper’ın ele alışı Hegel üzerine tek başına alınan başka herhangi bir denemeden çok daha fazla yanlış-anlama kapsar. İkinci olarak, eğer “entellektüel dürüstlüğün değer verdiğimiz herşey için temel olduğu” konusunda (s. 253) Popper ile anlaşırsak, onun yöntemlerine karşı çıkmamız gerekir; çünkü totaliterlikten nefretinin kitabının esin kaynağı ve ana motifi olmasına karşın, yöntemleri ne yazık ki totaliter “araştırmacıların” yöntemlerine benzer — ve bunlar özgür dünyada da yayılmaktadır.

3 Bilginlik

On dokuz sayfalık notların yalnızca bulunuşunun bile Hegel üzerine saldırısının özenli bilginlik üzerine dayandığını düşündürmesine karşın, Popper öznesi üzerine en önemli çalışmaları gözardı eder. Saldırdığı insanlar üzerine ruhbilimcilik yapma niyetinde olduğu için, bu bir kat daha ciddidir: Onların yalnızca uslamlamalarını değil ama ayrıca — hiç kuşkusuz eğer daha çok değilse — sözde güdülerini de ele alır. Bu uygulama moda olduğu denli de tehlikelidir, ama kimi durumlarda tersi için doğrudan kanıt yoktur: Yalnızca Popper’ın, Marx dışında, eleştirdiği tüm insanlara olanaklı en kötü niyetleri yüklediği söylenebilir. (Marx’a olanaklı en iyi niyetleri yükler.)

Hegel durumunda, Popper’ın gözardı ettiği ciltler dolusu kanıt vardır: Dilthey’in öncü 1906 incelemesi ile ve Hegel’in erken yazılarının daha sonraki yayımı ile başlayarak, düşüncelerinin gelişimi üzerine bütünüyle yeterli gereç kolayca elde edilebilir olmuştur. Giderek Martin Buber’in arkadaşı olan Franz Rosenzweig tarafından yazılan ve özellikle Popper’in herşeyden çok ilgilendiği düşüncelerin gelişimini ele alan iki ciltlik bir inceleme bile vardır: *Hegel und der Staat*.

Dahası, Popper büyük ölçüde öğrenciler için hazırlanmış *Scribner’s Hegel Selections* başlıklı küçük bir derleme üzerine dayanır ve bu Hegel’in çalışmalarından hiç birini tam olarak kapsamaz. *The Unity of Philosophical Experience*’ta (s. 246) Gilson’ın yaptığı gibi, Popper “the State is the march of God through the world” :: “Devlet Tanrının dünya içinden yürüyüşüdür” gibi kaba çeviri yanlışlarını alır, oysa özgününde yalnızca “it is the way of God with the world that there should be the State” :: “devletin olması Tanrının dünyayı yapma yoludur” biçimindedir; ve bu tümce bile Hegel tarafından yayımlanan metinde yoktur ve *Tüze Felsefesi*’nin Hegel’in ölümünden sonraki yayımlarına editörün eklemelerinin birinden gelir — ve editör Önsözünde bu eklemelerin ders notları üzerine dayandırılmış olmasına karşın, “sözcüklerin seçimi”nin kimi zaman Hegel’in olmaktan çok kendisinin olduğunu belirtir.

Popper ayrıca bütünlüğü içindeki çalışmalardan değilse de, bu *Seçmeler*’de içerilmeyen çok önemli pasajlardan habersiz görünür; örneğin Hegel’in ilk kitabında savaş üzerine çok daha ılımlı olan sonraki anlayışının Popper’ın ileri sürdüğü gibi Prusya

kralını hoşnut etmek için kabul edilmediğini gösteren erken bir pasaj. Hegel'in *Tinin Görüngübilimi*'nde, "Törel Dünya" üzerine kesimde savaş üzerine pasaj bir Prusya değil ama bir Swabia [*Schwaben*] uyruğu olan Hegel Napoleon'a hayran iken yazıldı ve Jena'da Prusya'nın yıkım getirici yenilgisinden bir yıl sonra 1807'de yayımlandı. Hegel'in savaş üzerine görüşleri az sonra irdelenecektir (kesim 11'de); ama dikkatimizi ilkin yöntem sorularına çevirmeliyiz.

4 Dikişli Alıntılar

Başka yazarlar tarafından kullanılan bu aygıt da hak ettiği eleştiri ile karşılaşmamıştır. Çeşitli bağlamlardan, giderek sık sık değişik kitaplardan tümceler ayıklanır, sonra bunlar tek bir alıntı olarak gösterilir, ve yalnızca çoğu kez birkaç sözcüğün atlanmasından başka birşeyi belirtmediği düşünülen üç nokta imleri ile birbirlerinden ayrılır. Açıktır ki, bu aygıt bir yazara hiçbir zaman savunmadığı görüşleri yüklemek için kullanılabilir.

Örneğin burada savaş ve kundakçılık üzerine bir dikişli alıntı görebiliriz: "Yeryüzüne barış getirmeye geldiğimi sanmayın; barış değil, ama bir kılıç getirmek için geldim. ... Dünyayı ateşe vermek için geldim. ... Dünyaya barış getirmek için geldiğimi mi sanıyorsunuz? Hayır, diyorum. ... Kılıcı olmayan pelerinini satıp kendine bir kılıç alsın." Bunu İsa'nın savaş ve kundakçılık üzerine görüşlerini ileri sürmenin en iyi yolu olarak görmek güçtür. Kimi felsefecilerin çalışmalarında da — özellikle Nietzsche'nin kilerde — ancak bağlam bir sözcüğün sözel olarak amaçlanmış olup olmadığını söyleyebilir.

Hegel'in ve Platon'un yazıları açıkça kabul edildiği gibi tekyanlı bildirimler ile doludur ki, bunlar daha sonra yetersiz oldukları gösterilen ve bir başka perspektiften karşıtları ileri sürülen bakış açılarını formüle etmek için amaçlanır. Böylece saf okurları Hegel'in — araştırmacının tasarına göre — diyelim ki ya vurgulu olarak ya da tam olarak "eşitliğe" karşıt olduğuna inandırmak için etkileyici bir dikişli alıntı hazırlanabilir. Oysa eşitlik üzerine sözlerinden birini *bağlam içinde* alıntılanmak, böylece onun eşitlikten yana ya da eşitliğe karşı duygularını sıralama amacıyla değil ama okuyucuyu daha iyi bir eşitlik anlayışına götürme amacıyla tasarlanmış bir uslamlamadaki bir adım olduğunu göstermek

Hegel üzerine her zamankinden çok daha iyi bir anlayışın geliştirilmesini sağlayacaktır.

Tüm felsefeyi böyle çözümlemelere indirgemeyecek olanlar bile hiç kuşkusuz eşitlik ve özgürlük, iyi ve Tanrı gibi sözcüklerdeki ikircimi kabul edeceklerdir — ve ayrıca felsefecilerin maymun gibi politikacılara öykünerek bize yürekte dördünden de yana oldukları inancasını vermek yerine böyle terimlerin değişik anlamlarından kimilerini ayırarak yararlı olabileceklerini. Popper dinleyicilerini Hegel'in Tanrıya, özgürlüğe ve eşitliğe karşı olduğunu inandırmayı isteyen bir bölge başsavcısı gibi yazar, ve bizleri inandırmak için yamalı alıntılar kullanır.

Bunlardan birincisi (s. 227) tek tek her biri Hegel'in öğrencilerinin birinden gelen ve kendisi tarafından yayımlanmamış olan sekiz parçadan oluşur. Popper'ın özenle Eduard Gans'ın *Tüze Felsefesi*'ne eklemelerini bir "L" ile belirtmesine ve dikişli alıntıları için tüm göndermeleri atlamadan vermesine karşın — örneğin "Bu paragraftaki sekiz alıntı için bkz. *Selections ...*" —, aslında çok az okur kitabın sonundaki Notlara geldiği zaman "sekiz alıntı"nın tek bir pasaj olarak kabul ettiği dikişli alıntılar olduğunu anımsayacaktır. Ve Popper okurlarına "ilk kesinti yapmadan bir bölümün bütün metnini okumalarını, ve sonra Notlara dönmelerini" salık verir.

Dikişli alıntılar montaj fotoğraflar ile karşılaştırmayı kabul eder. Birleşik Devletler Senatosunda bir koltuk için yürütülen bir kampanyada adaylardan birini Komünist partinin başkanı ile el sıkışırken gösteren böyle bir fotoğraf kullanıldı. Küçük puntoda "montaj fotoğraf" olduğunun belirtilip belirtilmesinin çok az önemi vardır.

Hiç kuşkusuz, biraraya dikilmeyen alıntılar ve fotoğraflar da büyük ölçüde haksız olabilir; ve seyrek de olsa, montaj olanlar haksız olmayabilir. Ama kendine saygı duyan bir aday karşıtının dikişli fotoğraflarını kullanmayacaktır; ve bir araştırmacı eleştirdiği insanı suçlamak için dikişli bir alıntı kullanmayacaktır.

5 "Etki"

Düşünceler tarihinde hiçbir kavram "etki" kavramından daha duyunçsuzca elden ele atılıp durmamıştır. Popper'ın onu anlayışı bilimsellikten öylesine uzaktır ki, mantık ve bilimsel yöntem

üzerine önemli çalışmalar yaptığını tahmin etmek olanaksızdır. En iyisinden, *post hoc, ergo propter hoc* formülüne indirgenebilir. Böylece Hegelci Bergson'dan söz eder (s. 256 ve n. 66) ve ne olursa olsun hiçbir kanıt vermeksizin Bergson, Smuts, Alexander ve Whitehead'ın tümünün de yalnızca “evrimciler” oldukları için Hegel'e ilgi duyduklarını kabul eder (s. 225 ve n. 6).

Popper'ı — ve Alman düşünürlerin birçok başka eleştirmeni — özellikle kaygılandırın şey suçlananların Naziler üzerindeki “etki”leridir. Popper'ın Hegel üzerine bölümü yakınlardaki Alman yazarlardan alıntılar ile süslenmiş ve bunların hemen hemen tümü de Kolnai'nin *Batıya Karşı Savaş* [*The War Against the West*] başlıklı kitabından alınmıştır. Bu dikkate değer kitapta Friedrich Gundolf, Werner Jaeger (Harvard), ve Max Scheler “Nazizmin ya da en azından onun genel eğilim ve atmosferinin temsilcileri” olarak betimlenir. Kolnai'nin şöyle izlenimleri de vardır: “Bir inanç olarak Nasyonal Sosyalizmin doğuşuna” en büyük katkıda bulunan insanlar Nietzsche “ve daha az büyük olan ama belki de eşcinselliğinden ötürü *Üçüncü Reich* yaratmada daha doğrudan etkili olan Stefan George'dur” (s. 14); Nietzsche bir “yarı-Polonyalıdır” (s. 453); büyük ırkçı H. S. Chamberlain “zararlı Alman etkilerin altına düşen hoş bir İngilizdir” (s. 455), ve Jaspers bir Heidegger “izleyicisidir” (s. 207). Kolnai'nin kitabından herhangi bir alıntı yapmadan önce bağlamına göz atmak yerinde bir önlem olarak görünür, ama Kolnai genellikle kaynaklarına hiçbir gönderme vermez. Popper şöyle yazar:

“Kolnai'nin bu bölümün geri kalanında başka türlü erişemeyecek olduğum çok sayıda yazardan alıntılar yapmamı olanaklı kılan kitabına borcum büyüktür. (Bununla birlikte, Kolnai'nin çevirilerini her zaman sözel olarak izlemedim.)”

Açıktır ki sözcükleri özgün metinlere ya da giderek bağlama bile bakmaksızın değiştirmiştir.

Popper Kolnai'den Hegel ile sözde benzerlikleri göstermek için alıntı ardına alıntı yapar, ama hiçbir zaman alıntıladığı insanların Hegel'i okumuş olup olmadıklarını, onun için ne düşündüklerini ya da gerçekte düşüncelerini nereden aldıklarını sorgulamak için durmaz. Böylece “ün/fame” düşüncesi “Hegel tarafından yeniden diriltilir” (s. 266) der, çünkü Hegel ünden edimleri tarih kitaplarımıza kaydedilen insanlara bir “ödül” olarak söz etmiştir

— ki sayısız içten demokrata da yüklenebilecek denli beylik bir düşünce olarak görünür —, ama Popper sürdürür: “Ve yeni put-perestleştirilmiş Hıristiyanlığın bir yayıcısı olan Stapel gecikmeden (e.d. bir yüzyıl sonra) yineler [*sic*]: ‘Tüm büyük edimler ün ya da şan uğruna yapılmıştır.’” Bu hiç kuşkusuz bütünüyle başka bir düşüncedir ve beylik değil ama yanlıştır. Popper’ın kendisi Stapel’in “Hegel’den de köktenci” olduğunu kabul eder. Hiç kuşkusuz, Stapel’i ve yakınlardaki başka yazarları ele alan bütün bir kesimin ne denli ilgili olduğu sorgulanmalıdır; bu bir düşünceler tarihi değil ama suçu aynı sayfa üzerinde bağlantı yoluyla kanıtlama girişimidir — ve öyle görünür ki, *semper aliquid haeret*, her zaman birşey yapışır umudu ile yerine getirilmiştir.

Ayrıca saflığın doruğudur. İyi bir alıntılar sözlüğüne kısa bir dalış Popper’a Stapel’de Hegel’de bulduklarından daha yakın pekçok koşutluk gösterecektir. Belki de en uç ve ayrıca en unutulmaz formülasyonlar etkilerini ölçmenin güç olduğu kimi şairlerde bulunur. Shakespeare şöyle yazar:

*Bırakın, herkesin yaşamında peşinden kostuğu ün
Tunçtan gömütlerimizin üzerine kaydedilsin.*

Ve gerçi bu dizeler komedilerinden birinde, *Love’s Labour’s Lost*’da, görünse de, Shakespeare hiç kuşkusuz ünü bayağı birşey olarak görmedi. Ben Johnson ise *Sejanus*’ta (I, ii) bir adım daha ileri gitti: “Ünü küçümsemek erdemi küçümsemeyi doğurur.” Ve Friedrich Schiller çok daha köktenci bir görüşe anlam verdi — birçok Alman öğrencinin ezbere bildiği bir şiirde, Yunanlıların Truva üzerindeki utkularını kutlamalarını ele alan *Das Siegesfest*’te:

*Değer verdiği iyiliklerden insanın
Yüksek değildir hiç biri ün gibi;
Çoktan yitip gittiğinde beden,
Büyük addır yaşayan.*

Hegel’in ün konusundaki sözlerini bilen her Naziye karşılık, bu dizeleri bilen düzinelercesi olmuş olmalıdır. Bu Schiller’in kötü bir insan olduğunu mu tanıtlar? Ya da onun Nazizm’den sorumlu olduğunu mu gösterir?

Bundan başka, Popper sık sık kimin kimi etkilediği konusunda bilgisizdir. Böylece Heidegger ve “ustası Hegel”den söz eder (s.

271) ve yanlışlıkla Jaspers'in "özelci felsefeciler olan Husserl ve Scheler'in" bir izleyicisi olarak başladığını ileri sürer (s. 271). Daha da önemlisi, kötü Hegel'i "Schopenhauer ya da J. R. Fries gibi" üstün insanlar ile karşılaştırır (s. 223), ve sürekli olarak protofaşist olduğunu ileri sürdüğü ve giderek Nazilerin ırkçılığından bile sorumlu tuttuğu Hegel'e karşı Schopenhauer ile dava birliği yapar — açıktır ki Fries ve Schopenhauer'ın, olgun Hegel'in tersine, birer anti-Semit *olduklarını* bilmeksizin.

Hegel'in kendisinin yayımlamadığı en erken denemeleri Yahudilere karşı şiddetli önyargılar ile başlamış olduğunu gösterir. Bu denemeler sonraki bölümde irdelenecektir; ama bunlar *Scribner's Hegel Selections*'unda temsil edilmezler ve bu nedenle Popper tarafından sömürülmemişlerdir. Ne de herhangi bir dikkate değer etkileri olmuştur. Hegel daha sonra nüfuzlu bir insan olduğu zaman, Yahudilere eşit haklar verilmesi gerektiğinde diretti, çünkü yurttaşlık haklarının insana etnik kökenleri ya da dinleri nedeniyle değil ama bir insan oldukları için ait olduğunu düşünüyordu.

Hegel'in Heidelberg Üniversitesi'ndeki önceli olan Fries sık sık büyük bir liberal olarak görülmüş, ve Hegel sık sık ona karşı sert olmakla suçlanmıştır; bu bağlamda Fries'in 1816 yazında bir kitapçık yayımladığı ve bunda Yahudiliğin kökünün kazınması çağrısında bulunduğundan ancak seyrek olarak söz edilir. Yazı *Heidelbergische Jahrbücher der Litteratur*'de bir eleştiri makalesi olarak ve "Yahudiler Almanların gönenç ve karakterini nasıl tehlikeye düşürürler?" başlıklı bir kitapçık olarak aynı zamanda çıktı. Fries'a göre, Yahudiler "geçmişte ve günümüzde halkın kanını emenler" (s. 243) olmuşlardır ve "Musa'nın öğretilerine göre değil ama" Fries'in ürkütücü bir tablosunu yarattığı "Tevrat'a göre yaşar ve öğretirler" (s. 251). "Böylece Yahudi kastı *tam olarak kökünden kazınmalıdır (mit Stumpf und Stiel ausgerottet) çünkü açıkça devletin içerisindeki tüm gizli ve politik tophumların ve devletlerin en tehlikesidir*" (s. 256). "Yahudilerin içeriye tüm göçü yasaklanmalı, dışarıya göçleri hızlandırılmalıdır. Evlenme özgürlükleri ... sınırlanmalıdır. ... Herhangi bir Hıristiyanın bir Yahudi tarafından işe alınması yasaklanmalıdır" (s. 260); ve "giysileri üzerinde özel bir işaret" takma zorunluğu getirilmelidir (s. 261). Arada, Fries karşı çıkar: "Kardeşlerimiz olan *Yahudilere* değil, ama *Yahudiliğe [der Judenschaft]* savaş açıyoruz" (s. 284).

Bu Hegel'in *Tüze Felsefesi*'ne Önsözünde Fries'in ahlaksal yasaların yerine "yürek, dostluk ve coşku püresi" geçirmesini niçin aşağıladığını anlamamıza yardım edebilir. Hiç kuşkusuz Fries'in kardeşçe coşkusuna güvenmek Yahudiler için akıllıca olmayacaktı.

Hegel'in sık sık karanlık biçimi daha sonraki obskürantizm için yolu düzleştirmiş olabilir, ama Fries'in ve Schopenhauer'ın gösterişli irrasyonalizmleri, biçimsel olarak da, Nazi literatürünün çoğuna çok daha yakındı. Bundan Fries'in Nazileri etkilediği sonucu çıkmaz. Çok geçmeden unutuldu, ve bu yirminci yüzyılda Leonard Nelson adında bir Yahudi felsefeci Fries'in ırkçı önyargıları ile hiçbir ilgisi olmayan bir yeni-Friesci okul kuruncaya dek böyle kaldı. Nelson'un Fries'a geri dönüşte ardılı olduğu etkili düşünürlerden biri de özellikle *Kutsalın İdeası* üzerine kitabı ile tanınan Protestan tanrıbilimci Rudolf Otto idi. Kitabı öylesine dikkate değer kılan şey "numenal/numinous" deneyim üzerine ince betimlemesidir; ama yazar "Bir A Priori Kategori Olarak Kutsal" üzerine karışık tartışmasını ve "önceden bilme" üzerine romantik görüşlerini Fries'a borçludur.

Popper *Die Logik der Forschung* [*Araştırma Mantığı*] üzerine önemli bir kitap yazmış olsa da, kitabında Hegel üzerine bölümde etkiler ile ilgilenirken bir araştırma yaparak tahminlerini gözden geçirme gereğini görmez. Dosdoğru Hegel'in "bir bakıma Platon ve modern totaliterlik biçimi arasındaki 'eksik halka'yı temsil ettiği" fermanını çıkarır. "Modern totaliterlerin çoğu düşüncelerinin Platon'a dek götürülebileceğinden bütünüyle habersizdir. Ama birçokları Hegel'e borcunu bilir" (s. 226). Bağlamın Nazilere bir göndermeyi belirtmesi ve bu bölümde sözü edilen tüm totaliterlerin Komünistler değil ama Faşistler olması olgusu karşısında, Popper yalnızca totaliterliğin bu markası konusundaki bilgisizliğini gösterir.

Hegel Nazi yazınında seyrek olarak alıntılındı, ve, sözü edildiği zaman, bu genellikle onaylayıcı değildi. Nazilerin resmi felsefesi Alfred Rosenberg çok satan kitabı *Der Mythos des Zwanzigsten Jahrhunderts*'inde Hegel'den iki kez söz etti ve ikisinde de onu kınadı. İlk olarak 1930'da yayımlanan bu kitabın baskı sayısı 1940'ta 878.000'e ulaştı. Aynı kitapta Popper'ın sevgili Schopenhauer'ına, Rosenberg'in büyük bir hayranlık duyduğu bu kötünsere bütün bir bölüm ayrılır. Rosenberg ayrıca Platon'u

“sonunda halkını [*Volk*] ırksal bir temelde, her ayrıntıda diktatörce olan zora dayalı bir anayasa yoluyla kurtarmayı isteyen biri” olarak kutlar. Rosenberg ayrıca Platon’daki “Sokratik” öğeleri vurguladı ve sert bir biçimde suçladı.

Platon, Hegel’in tersine, Alman okullarında yaygın olarak okundu, ve *Gymnasium*da Yunanca sınıfları için sözde faşist pasajları biraraya toplayan özel yayımlar hazırlandı. *Eclogae Graecolatinae* dizisinde Teubner tarafından yayımlanan ve *Devlet*’ten böyle bir seçmelerden oluşan bir kitaba sunuş yazısında Dr. Holthorf yardımcı olma gibi bir amaçla Platon üzerine ilgili makalelerinden bir bölümünün listesini verdi. Aralarından *Völkischer Beobachter* başlıklı biri Hitler’in kendi denemesi idi. Platon üzerine birçok benzer yazının bir listesini vermek yerine, Nazilerin ırkçı kuramlarını kendisinden aldıkları bilinen Dr. Hans F. K. Günther’in de 1928 gibi erken bir tarihte bütün bir kitabı Platon’a — Hegel’e değil — adanmış olduğundan söz etmek yeterli olabilir. 1935’te kitabın bir ikinci yayımı çıktı.

Hegel’in Nazileri etkilemiş olup olmadığı Popper’ın kitabındaki birincil savları ile özellikle ilgili olmayabilir — ama bu durumda kitabının çoğu ilgili değildir. Sık sık uyarıcı olan düşünceleri baştan sona çürük bir düşünce tarihi ile büyük ölçüde karıştırılmıştır; ve Hegel bölümünün 5’inci Kesimi (on sekiz sayfa) bunun bir örneğidir. Ayrıca Karl Popper’dan daha az sunacak şeyleri olan sayısız yazar tarafından benzer pekçok girişimin de temsilcisidir.

6 Sövgü ve güdülerin yüklenmesi

Popper’ın giriş yazısında “bilimin eleştirel ve ussal yöntemlerinin açık toplumun sorunlarına uygulanması” gibi birşeyden söz etmesine karşın (s. 3), Hegel üzerine bir jüriye seslenen bir savcının vurguları ile yazar. Fichte ve Hegel’den “ciddiye alınan palyaçolar” olarak söz eder (249); ve istemi şudur: “Saygıdeğer herşeyin bu aşağılık saptırılmasına üstün çıkmaman olanaklı olup olmadığını soruyorum” (s. 244); ve “Hegel’in histerik tarihselciliğini” kınar (s. 253; bkz. s. 269).

Hegel’in hiç kuşkusuz ağır hataları vardır. Bulanık biçemi bunlar arasındadır, ama kurudur ve duygusallıktan aşırı ölçüde uzaktır. Bir öğretmen olarak hemen hemen inanılmayacak denli duygusallıktan uzak biçeminin ayrıntılı bir yorumu öğrencilerinden

biri tarafından, H. G. Hotho tarafından verilmiş ve bu Hermann Glockner'in *Hegel*'inde (I, 440 vs.) ve ayrıca Kuno Fischer'in *Hegel*'inde alıntılanmıştır. Eğer, Webster sözlüğünün belirttiği gibi, "histerik" "çılgın gibi duygusal" demekse, Popper'ın kendisi bu nitelermeyi Hegel'den çok daha fazla hak eder. Hegel'in tüm kusurlarına karşın, onun "yalnızca belirgin bir özgünlük yoksunluğunda en tepede" olduğunu ve giderek "yetenekli" bile olmadığını söylemek (s. 227) aslında çılgınca duygusallık olarak görünür. Ve "bilimin eleştirel ve ussal yöntemleri"nin Popper'ın Jaspers'in felsefesinin bir "gangster" felsefesi olduğu (s. 272) savını doğrulaması çok güçtür. Ne de bunun kitabın arkasında "gangster felsefesi" üzerine bir not tarafından tanıtlanması söz konusudur. Aslında bu not Ernst von Solomon'un kitabı *The Outlaws*'dan bir dikişli alıntıdır (yukarıya bakınız), ve söz konusu kitabın, Hegel bir yana, Karl Jaspers ile de algılanabilir hiçbir ilgisi yoktur.

Popper'ın güdü yükleme yollarını hakarettten ayırdetmek güçtür. Hegel "Tanrıya içten bir inancı ... saptırmak" ile suçlanır (s. 244), ama bu suçlamayı temellendirecek en küçük bir kanıt verilmez. "Hegel'in radikal kollektivismi ... Prusya kralı III'üncü William'a bağımlıdır" ve "amaçlarından biri" "işverenine, Prusyalı Frederick William'a hizmet etmek" idi (ss. 227 vs.); ve Hegel'in felsefeyi salt parasal bir kazanç aracı olarak kötüye kullandığı imlenir; ama Popper bu soru üzerine literatürü gözardı eder, ki aralarında, yukarıda alıntılanan kitaplara ek olarak, T. M. Knox'un *Philosophy*, Ocak 1940 sayısında, "Hegel ve Prusyacılık" üzerine makalesi ve Nisan ve Temmuz sayılarında Carritt ile tartışması vardır.

Hegel, Popper'a göre, "ussal tartışmayı, ve onunla birlikte, bilimsel ve entellektüel ilerlemeyi durdurmayı ister" (s. 235), ve onun eytişimi "çok büyük ölçüde 1789'un düşüncelerini saptırmak için tasarlanır" (s. 237). Hegel açıkça suçlayıcısına göre karşı çıktığı şeylerden yana konuşmaya başlayınca, buna "göstermelik" denir (notlar 11 ve 43). Böylece Popper — Nietzsche üzerine Nazi yorumunda Bäuml'er'in yaptığı gibi — yorumlamayı ileri sürdüğü insanın açıkça söylediklerini demek istememiş olduğunu bildirir. Bir insanın görüşlerini sunmak için dikişli alıntılar kullanılır, ve uygun görülmedikleri zaman belirtik bildirimlerine değer verilmez.

“Bilimin eleştirel ve ussal yöntemleri” adına, Heidegger’in felsefesinin yanlış olması gerektiği çünkü daha sonra bir Nazi olduğu (s. 271), ya da “Haeckel’in bir felsefeci ya da bilimci olarak ciddiye alınması güçtür” biçimindeki böyle duygusal *ad hominem* uslamalara da karşı çıkmak gerekir. Popper’a göre, “Haeckel kendini bir özgür düşünür olarak gördü, ama düşüncesi 1914’te ‘utkunun arkadan gelen meyvelerini’ istemesinin önüne geçmeye yetecek denli bağımsız değildi” (n. 65). Aynı gerekçe ile, Popper’ın bilim felsefesi onun Hegel’i ele alışı gösterilerek, ya da Newton’un fiziği, Lord Keynes’in *Essays and Sketches in Biography*’de betimlediği gibi, onun büyü ile aşırı kaygısına dikkat çekilerek değersizleştirilmeye çalışılabilir.

Popper’ın totaliterlik ile bağladığı “seçilmiş halk öğretisi”ne arada bir yaptığı göndermeler peygamberler üzerine çok az bir bilgi ama büyük bir duygusallık yükü gösterir, ve Hıristiyanlığa göndermeleri de araştırma mantığı üzerine olmaktan çok duygu üzerine dayalıdır. Hıristiyanlıktan “yanadır,” ama onunla Paul’un, Katolik Kilisenin, Luther’in ve Calvin’in belirtik öğretilerine hiç benzemeyen birşeyi demek ister.

Hegel’in ahlaksal sorularda bir kılavuz olarak duyuncun yeterliğini reddetmesine Popper’ın ayrıacı ile, “daha açık bir deyişle, örneğin Yeni Ahit’e göndermede bulunan ahlakçılar”a başvuru yoluyla karşı çıkılır (s. 262) — sanki Yeni Ahit adına hiçbir zaman hiçbir suç işlenmemiş gibi. Julius Streicher aşırı ölçüde anti-Semitik denemesi *Der Stürmer*’de sürekli olarak St. John İncilinden alıntılar yaptı.

Popper’ın yaklaşımının ve Hegel üzerine onun saldırısını andıran büyük bir yazar kümesinin en önemli eleştirilerinden biri Maritain’in *Scholasticism and Politics* başlıklı çalışmasından özlü bir anlatımın alıntılanması yoluyla toparlanabilir (s. 147): “Eğer kitaplar insanın onları kötüye kullanmaları açısından yargılandılardı, hangi kitap İncil’den daha çok kötüye kullanılmıştır?”

7 Hegel’in metafiziği

İki yalın nokta Popper’ın Hegel’in düşüncesinin bütün çerçevesini nasıl baştan sona yanlış anladığını açıklayabilir. İlk olarak, Hegel’in “kendiliğinden-açıklığın gerçeklik ile aynı olduğunu” öğrettiğini yazar (s. 237), üstelik Hegel’in ilk kitabının

bu görüşün yadsınması ile başlamasına ve Hegel'in hiçbir zaman bu konudaki görüşünü değiştirmemiş olmasına karşın.

İkinci nokta daha önemlidir çünkü Hegel sık sık bu yolda yanlış anlaşılmuştur. "Hegel, Aristoteles ile birlikte, İdeaların ya da özlerin akıştaki şeylerde olduğuna inanır; ya da daha tam olarak (Hegel'i daha tam olarak ele alabildiğimiz düzeye dek), Hegel onların akıştaki şeyler ile özdeş olduğunu öğretir: "Edimsel herşey bir İdeadır," der" (s. 231). Gene de, "edimsel" in Hegel'in çalışmasında teknik bir terim olduğunu (eşdeğerinin Platon ve Aristoteles'in çalışmalarında olduğu gibi), ve onun İdeaların — bir başka teknik terim — "akıştaki şeyler ile özdeş olduklarını" çok vurgulu olarak ileri sürmediğini bulmak için, Baldwin'in *Dictionary of Philosophy and Psychology*'sinde Royce'un Hegel'in terminolojisi üzerine yararlı makalesinden daha öteye bakmak gerekmeyecektir.

Çevresine bu yanlış yorumların henüz Hegel sağ iken başlayan ve çok büyük bir direktme ile örüldükleri bildirim onun *Tüze Felsefesi*'ne Önsözünde görülür: "Ussal olan edimsel, ve edimsel olan ussaldır."

Bu bildirim Leibniz'in bu dünyanın tüm olanaklı dünyaların en iyisi olduğu düşüncesine çok benzer. Bu düşüncelerin ikisi ile en küçük bir duygudaşlık göstermeksizin, ikisinin de köklerini dinden aldıkları kabul edilmelidir. *Ansiklopedi*'sinin üçüncü yayımında Hegel'in kendisi epigramı konusunda şunları yazdı:

"Bu yalın önermeler birçoklarına çarpıcı göründü ve düşmanca karşılandı, üstelik felsefeye ve herşeyden önce dinlerine bağlılıklarını tartışma konusu etmeyi bile istemeyenler tarafından. ... [E]ğer Edimsellikten söz ettiysem, açıktır ki bu anlatımı hangi anlamda kullanmış olduğumun kendiliğinden düşünülmesi gerekirdi, çünkü ayrıntılı bir *Mantık* çalışmasında da Edimselliği ele alarak onu yalnızca olumsal olandan değil (ki gene de bir varoluşu vardır), ama giderek belirli-varlıktan, varoluştan ve daha başka belirlenimlerden de sağın olarak ayırdım."

Ne yazık ki bu pasaj *Scribner's Selections*'a alınmadı, ve bu nedenle bu ayrımlar Hegel'e göre "şimdi olgusal ya da edimsel olan herşeyin ... iyi olduğu denli de usaygun olması gerektiği, ve, göreceğimiz gibi, edimsel olarak varolan Prusya devletinin özellikle iyi olduğu" yolundaki popüler miti yineleyen Popper tarafından gözardı edildi.